

Εύρηκα

Περπατούσε μοναχός του και πήγαινε κατά την παραλία, κάθε πρωινό, κατέβαινε διαγώνια κι όλο έσιαζε πάνω στους ώμους του ένα ζακέτο κουρελιάρικο. Απαράλλαχτα όπως ύστερις από μεγάλο ξενύχτι, ένας μεγάλος γλεντζές, σε μια μεγάλη πολιτεία και στην καρδιά του χειμώνα, έτσι με το ίδιο αυτό ύφος θα 'σιαχνε το πλούσιο πανωφόρι του. Κι όπως σας το 'λεγα, έσιαζε κι ο δικός μας οληνώρα το ζακέτο του και πήγαινε, μ' ένα παραστρατισμένο βηματισμό αρκούδας, με κάτι παραπατήματα συγκρατητά, ξυπνούσε και πήγαινε κατά την παραλία του Ελληνικού*. Λίγο πριν από την Εκκλησία έκανε στάση, ανάμεσα σε κάτι μάντρες χαμηλές και μισόχτιστες, κοίταζε μπρος του, σα να τα ξέκρινε* για πρώτη φορά τα όσα αντίκριζε, τ' άνοιγε κι άλλο τα σκέλια του, και στεκόταν έτσι ολόρθος, μα όπως είναι οι άλλοι άνθρωποι άμα κάθονται. Όπως είναι και τ' αλόγατα άμα κοιμούνται ολόρθα. Εκεί έβγαζε από την τσέπη ένα λαθραίο καπνό, και πάλι ξεκινούσε σε λίγο, με το τσιγάρο στο στόμα, δίχως να τ' ανάβει, και προχωρούσε κατά την παραλία, όπου δεν έφτανε ποτές του, γιατί δεν του έτυχε ακόμη να 'χει δουλειά ως εκεί κάτω. Δρασκελίζε τις πέτρες στα δεξιά κι άραζε πάνω από το πηγάδι που ανοίγαν κάτι δικοί του, βοηθοί του από το Χασάνι*, στ' αγρόχτημα του Χαριτάκη. Έκανε πως τους κοίταζε. Τους έλεγε μια κουβέντα τούρκικα και στηριζότανε στο μαγκάνι να τους βλέπει καλύτερα που βγάζαν τα μπάζα. Ακόμη βρισκότανε στην αρχή, μόλις πέντε μέτρα βάθος, δυο φουρνέλα μια δουλειά. Το τελευταίο το ρίξανε χτες. Για τούτο τον περίμεναν το Χατζή, να καταλαγιάσει, να τις ξαφρίσει τις πρωινές του γρουσουζιές και να το πει στο πόσα θα βρίσκαν το νερό. Το 'ξερε πως τον περίμεναν. Έγειρε, έθριψε μια χούφτα μπάζα, μια δεύτερη χούφτα, την έθριψε, την ανέβασε ίσαμε τ' ολόζαρο αλκοολικό του μούτρο, την οσμίστηκε, και κατόπι:

— Από την άλλη μεριά, αν άνοιγες πηγάδι, θα 'βρισκες νερόν εις τα τριάντα, από εδώ που άνοιξες θα βρεις εις τα σαραντατρία, εις τα σαραντατέσσερα, και εις τα σαρανταπέντε, αλλά πριν νερόν δε θα βρεις! δήλωσε ο Χατζής με την αρμενοπόντια λαλιά του στο Χαριτάκη, που ήτανε ο ιδιοκτήτης, που ήτανε τραπεζιτικός υπάλληλος, που ήτανε λίγο κουτσός, και λιγομίλητος, και τσιγκούνης, κι ανύπαντρος. Κι οι εργάτες όλοι, κι ο Χαριτάκης αυτός, το κατέχαν πως όταν ο Χατζής έλεγε μια κουβέντα, πηγαδάς από τα γεννησοφάσκια του, ήταν αλάθευτη κουβέντα. Στα σαρανταπέντε το λοιπόν... Κι επειδή δεν του άρεζε

καθόλου αυτό το μούτρο του Χαριτάκη, ολοστρόγγυλο και πάντα καλοκαιρινό, και κοκκινέλικο, σαν του ανθρώπου που κάνει γυμναστική, και κοιμάται νωρίς και δεν πίνει ποτές του, επειδή δεν του άρεζε καθόλου το μούτρο, άναψε ο Χατζής το τσιγάρο και τράβηξε αντίκρυ, ψηλότερα, στο χτήμα του Γιαμαρέλη, όπου ανοίγαν άλλοι εργάτες του ένα άλλο πηγάδι, μα που στα τριανταεφτά τσαλαβουτούσαν κιόλας μέσα στο νερό που το 'χανε βρει από προχτές. Το βαρούσαν τώρα το πηγάδι και του ανοίγαν μπούκες διόμισι μέτρα για να 'χεις την ησυχία σου κι ούτε μ' ανεμόμυλο, ούτε και με μοτέρι να σώνεις να του το πάρεις το νερό. Πήγε το λοιπόν εκεί ο Χατζής, όχι μόνο επειδή δουλεύαν οι καλύτεροι εργάτες κι ήτανε πια σήμερα αύριο να τα πλερωθεί τα λεφτά του όλα, μα γιατί ένιωθε και συμπάθεια μεγάλη για το Γιαμαρέλη. Και τι εστί Γιαμαρέλης;

Ήταν ένας κύριος ακόμη νέος, ξανθός, με μεγάλα μάτια, με κάτι φρύδια γυναικεία, σαν τα σημερινά ξουρισμένα γυναικεία φρύδια, και περπατούσε σαν παιδί μέσα στο περβόλι του και κυνηγούσε τα μερμήγκια πάνω στ' αμπελοφάσουλα, και τις ακρίδες με τον παναμά* του, έναν ακριβότατο ιταλιάνικο παναμά, και μόλις έβλεπε το Χατζή να στέκει στην πόρτα, τα παρατούσε όλα και σίμωνε, κι έπιανε ψιλή κουβέντα μαζί του. Ήταν ένας Έλλην διαβιώσας εν τω εξωτερικώ που είχε παντρευτεί μίαν Ελληνίδα εν τω εξωτερικώ διαβιώσασαν, κι ήτανε κι οι δυο τους από τα νησιά, από τους πατεράδες και τους παπουλήδες τους, νησιώτες αρχόντους, παραλήδες ακόμη τα μέγιστα. Όπως είπαμε, είχαν κάνει σεργιάνια* στις Ευρώπες. Και κουταμάρες. Και βαργωμάρες*, και άλλα πολλά, πολλά μαραφέτια ανίας σαν αυτοκτονίες και σαν την Παναγία των Παρισίων, και σαν τα κανάλια της Βενετίας. Τα μεγάλα και τις παρόδους, τέλος πολλά, και τώρα, μεταπολεμικώς οι δυο τους, ξακολουθώντας τα σεργιάνια και κάνοντας χάζι μεγάλο, και με την ανία τους περισσεμένη, και μ' ένα είδος εγκαρτέρησης, και μ' ένα είδος πίκρας αδικαιολόγητης, όπως τυχαίνει να γίνεται και σ' άλλους ανθρώπους, είχαν αγοράσει το οικόπεδο αυτό, εκεί δεξιά, και φτιάξαν το σπίτι τους και το περιβόλι τους, και βλέπανε μόνο κάτι φίλους παλιούς που ερχότανε από την Αθήνα και στήνανε την παρέα στη βεράντα τους. Οι περισσότεροι από τους φίλους ήτανε γουστόζικοι τύποι και λέγανε μερακλίδικα τα όσα απομέναν, τα πολλά που απομέναν ακόμη να γίνουνε για να προκόψει το μπροστάνι, και για τον Τσαλδάρη* λέγανε, και για τον Κονδύλη*, και για τους άλλους

νεκρούς. Αυτά γινότανε τ' απόγεμα κι άμα βουτούσε ο ήλιος πίσω από την Καστέλλα, κι απλωνόταν τριγύρου, μέχρι Αίγινας και Καβουριού εκείνο το χρώμα της πορσελάνας, της πορσελάνας που φτιάχνουνε, λέει, στην Κοπεχάγη. Τέλος. Μια περίφημη πορσελάνα. Αυτά όλα το βράδυ άμα βουτούσε ο ήλιος και άμα το θυμάρι αρχινούσε τις μοσκοβολιές του από τον Υμηττό. Αλλά τα πρωινά, η κατάσταση διάφορη. Η Καστέλλα αλλιώςτικη μέσα στην πάχνη. Σαν τ' αυγό που ξεχωρίζει πάνω από την άρμη, που το βάζεις τ' αυγό για μεζούρα κι αυτό σηκώνεται και πλέχει, κι η Αίγινα θολή, και πίσω χαμένος ο Λυκαβηττός κι η Ακρόπολη. Κάτι τέτοια πρωινά, έκανε την εμφάνισή του ο Χατζής, έφτανε στην πόρτα και καλημέριζε τον Γιόχαν Γιαμαρέλη. Ήταν αμοιβαία η συμπάθεια. Κάπου κάπου φυσούσε κι εκείνος ο τρελός αέρας του Ελληνικού και σήκωνε τη σκόνη σαν φλόγες — σαν εκείνες τις φλόγες που τις δαιμονίζουν οι πυροσβεστικές αντλίες στις πυρκαγιές. Ο Γιόχαν έκλεινε τότες τα μάτια, περίμενε να περάσει το μπουρίνι* και κατόπι χαμογελούσε του Χατζή, που αυτός δεν είχε συνήθιο να τα κλείνει έτσι τα μάτια του, μα πολεμούσε να κάνει κάτι σαν το Γιόχαν και δεν το κατάφερνε. Καθότανε στο πεζούλι της πόρτας και του άρχιζε κουβέντες για κάτι δουλειές που είχε αρχίσει, που έλεε να τις αρχίσει εκεί αντίκρου, κάτω στα Δικηγορικά. Και πως δεν είχε κέφια. Και πως τα Σάββατα, που πήγαινε να δει τη φαμελιά του στην Κοκκινιά, πήγαινε με τα πόδια να τους δει, γιατί δεν είχε βγάλει εισιτήριο, παρά σκολνούσε λέει νωρίτερα για να προλάβει να πάει με τα πόδια, το Σάββατο όλα του φαινότανε πιο στενόχωρα και καθότανε, αυτός κι η γυναίκα του, στο κατώφλι της παράγκας και μιλούσανε για τις δουλειές, για κείνα τα πηγάδια κάτω στα Δικηγορικά, να τις αρχίσει, να μην τις αρχίσει... Να τ' ανοίξει, να μην τ' ανοίξει. Μιλούσανε και για το πηγάδι του Χαριτάκη, που θα 'βρισκαν το νερό στα σαρανταπέντε. Και για το μούτρο του Χαριτάκη...

Σε λίγο ο Γιόχαν Γιαμαρέλης έκανε πως πήγαινε μέσα να πληροφορηθεί αν ξύπνησε η γυναίκα του, που ξυπνούσε μόλις μεσημέριαζε ο Θεός τη μέρα. Κι ο Χατζής έφευγε, γιατί δεν του άρεζε να στέκει στην πόρτα, να κάθεται στο πεζούλι της και ν' απομένει μοναχός, χωρίς κουβέντα.

Έφευγε το λοιπόν και περπατούσε μέσα από τους στριμμένους, τους λακουβωτούς και κατασκόνιστους δρόμους του Ελληνικού, δρασκελούσε τις εγκαταλειμμένες μάντρες, με τον ήλιο του Υμηττού ακόμη πίσωθέ του, με το ζακέτο ανοικονόμητο στις πλάτες του, και ροβολούσε τις

κακοτοπιές να βρει μια κουβέντα, μια παρέα, μια φημερίδα τέλος εκεί στο περίπτερο της τρίτης στάσης. Και το περίπτερο της τρίτης στάσης ήτανε σαν ένα κατάστημα δίχως οροφή, υπαίθριο, ένα καμαρίνι θεατρίνας, με το δρόμο στα πόδια του, με τα λεωφορεία της Βούλας και της Γλυφάδας σαν κατσαρίδες υστερικές στα πόδια του, και που το κρατούσαν κάτι αδέρφια, κάτι ξαδέρφια, κάτι αιχμάλωτοι και τραυματίες πολέμου, πολέμων Μηδικών και Καρχηδονιακών, κι όπου ο Χατζής δεν έβρισκε παρέα του γούστου του, και φτου κι από την αρχή ξανάπαιρνε τον ανήφορο του Ελληνικού, μέσα στο μεσημεριάτικο τώρα ήλιο, και πηγαινόφερνε το ίδιο όπως και τα πρωινά από μισόχτιστη μάντρα σ' ατριγύριστο οικόπεδο, ασυμμάζωχτος, λυπητερός, ζόρικός, και νοσταλγός, και ξένος... Και πάντα σαν αρκουδιάρης και σαν την αρκούδα του αρκουδιάρη. Γύρευε παρέα, γύρευε κουβέντα, κι ανεβοκατέβαινε, στηρίζονταν να ξαποστάσει σε κάποια μαναβική σούστα, την παρατούσε, πήγαινε πιο γρήγορα μπρος, κι ώσπου να γύρει ο ήλιος και να σβύσει η μέρα, δεν είχανε σταματημό τα σύρε φέρε του.

Πολλοί τους φίλοι, καθώς είπαμε, άμα έγερνε ο ήλιος και κατασταλάζαν λαρότερες* οι ώρες του καλοκαιριού, καταφτάναν οι φίλοι πλείστοι από την Αθήνα και γέμιζαν καρέκλες τη βεράντα τους. Μια βαβυλωνία συζήτησες. Για τη χτηνοτροφία, για τη μελισσοκομία και για άλλα ουσιώδη θέματα νεοελληνικά. Γινόταν μεγάλος σαματάς και το τοπίο, όσο κι αν ήταν αυτή η βραδινή ώρα η πιο ταιριαζόμενη για τις ομορφιές του, μικραίνε θαρρείς και θα ζόφωνε* — αν δεν πρόβελνε κατά παραγγελία περίπου αυτή την ώρα ο Χατζής ν' ανεβαίνει την ανηφοριά του Σοφιανού και να βηματίζει, να τετραποδίζει, τραβώντας για τα Σούρμενα, το ίδιο όπως κατηφόριζε τα πρωινά. Και τότε ο Γιόχαν ανάσαινε λες καλύτερα, άρχιζε να μιλεί στους άλλους για το Χατζή, για τις κουβέντες τους, για τις παρέες τους, να πληροφορεί «πώς η σιλουέτα, η περπατησιά του Χατζή συμπληρώνει το τοπίο του Ελληνικού, πως δίχως αυτόνε νόημα δε θα είχε ο κατήφορος, ο ανήφορος, οι μισόχτιστες μάντρες, οι βράχοι, ολάκερη η φύση θε να 'στεκε ορφανεμένη δίχως το Χατζή!» Η γυναίκα του έφτιανε κάτι λυρικά χαμόγελα (τα ίδια όπως όταν απάγγελνε Καβάφη με γαλλική προφορά) κι οι φίλοι ακούανε αυτή τη φιλολογία που βαστούσε πολύ περισσότερο απ' ό,τι τα γράφουμε εμείς τώρα. Ο Γιόχαν, αφού χαιρότανε πρώτα τα χαμόγελα της γυναίκας του και τους θησαυρούς των φίλων, και συλλογιζότανε μια φευγαλέα στιγμή τις τελευταίες τιμές του Κλήριγκ*, μια εξαιρέτως

φευγαλέα στιγμή, έσπανε το κεφάλι του να θυμηθεί κατόπι σε πιο γνώριμο του πρόσωπο, γνώριμο μούτρο, κεφάλι, έκφραση, σε ποιάνε συγκινημένη του ώρα του τελευταίου αξέχαστου πολυταξιδεμένου καιρού έμοιαζε αυτός ο προλετάριος Χατζής. Έψαχνε. Τις αναμάλλιαζε τις θύμησές του, έψαχνε, και δεν έβρισκε, και δεν έπαυε ωστόσο να γυρεύει, μ' εκείνο το πείσμα που μόνο οι μορφωμένοι άεργοι το κατέχουν. Και το κατέχουν, όπως παρατήρησα, απεριόριστα αυτοί οι κύριοι. Οι ταξιδεμένοι τους καθώς κι οι παντάπασι αταξίδευτοι.

Ακόμη κι εκείνο το χαμόγελο της γυναίκας του ήταν ένα ερεθιστήριο για να ξαναρχίσει να γυρεύει ποιόνε του θύμιζε ο Χατζής.

Όσπου καθώς πέρασαν και περνούσαν οι μέρες και γινότανε με το χινόπωρο μια γαλήνη μέσα στον άνθρωπο σαν εκείνη την πορσελάνα της Κοπεχάγης, στα μέσα του ανθρώπου μια σκληρότατη πολυτελέστατη πορσελάνα, έφτασε ένα ιδιαίτερο πρωινό, πέντε η ώρα κι αφού απόσωσε τον καφέ του ο Γιόχαν, μονάχος, αναστηλώθηκε, συλλογίστηκε, ξέχασε πως συλλογιέται, απολησμονήθηκε, μια λησμονιά σαν τρεις χιλιάδες σελίδες με παραμύθια για παιδιά... Το ξέχασε έτσι πως συλλογιέται, βγήκε στη βεράντα και τότες, μέσα στο πεντακάθαρο φως, μέσα στο περιβόλι που ήταν έρημο, είδε το Χατζή, να πηγαινοέρχεται, σα χαμένος, με το ζακέτο στο μπράτσο, μανισάρης*, χαμηλοβλέπας... Ο Γιόχαν κατέβηκε τα σκαλιά της βεράντας (είχε ένα πλαίσιο μωσαϊκό στη βεράντα που δεν τον ικανοποιούσε και λογάριαζε να πάει να βρει το μηχανικό και να του τα ψάλει), με το νου του πότε στο μηχανικό, πότε στο Χατζή... Ο μηχανικός ήταν ένας λαμπρός λιγομίλητος κύριος που είχε οικογενειακά βάρη και πλήθος άλλες σκοτούρες.

«Ποιες άραγε να είναι οι σκοτούρες του;» ρωτήθηκε ο Γιόχαν, άμα κατέβηκε πια και το τελευταίο σκαλοπάτι.

— Ε! Χατζή, πηγαίνεις, έρχεσαι, με τα ρούχα σου τα 'βαλες και σεκλετίζεσαι!

Ο Χατζής σταμάτησε. Όπως άμα κόβεται όλος μονομιάς ο αέρας στο πανί της βάρκας, κάτω στα θεμέλια του λιμανιού.

Κι ο Γιόχαν ξέχασε το μηχανικό του και πλησίασε μαλακά το Χατζή, του 'δωσε μαλακά μια στον ώμο, και με τη φωνή μαλακότερη:

— Το μούτρο σου αλλιώτικο είναι σήμερα, Χατζή. Οι δουλειές σου δεν τα πηγαίνουν καλά, σου το έλεγα πως με τις τιμές που γυρεύεις...

— Ανάθεμα στους δουλειές, όλους τους δουλειές, εγώ δεν θέλω, τους βαρέθηκα. Μοναχός φουκαράς είμαι. Φουκαράς, και μαύρο σπίτι, μαύρο

το ζωή... Δε βαστάω αφεντικό. Πολλά τράβηξα και τώρα πέφτουν απάνω άλλες ζημιές και σακατεύουν εμένα, δέρνει το κεφάλι μου, φουκαράς άνθρωπος, σπλάχνα μου πονούν, κεφάλι μου άδειο είναι, χέρια μου, πόδια μου κομμένα είναι... Μαυρίλα πράματα γίνονται αφεντικό! Και μόλις που τ' απόσωνε, κάθισε στο πεζούλι της κουζίνας και μόλις κάθισε, μουγγά, με μια δύναμη και με μιαν άπειρη εγκατάλειψη ζώου, άρχισε να κλαίει, ν' ανεβοκατεβαίνουν οι ώμοι του, να κλαίει, κι ήταν αυτό ένα αναπάντεχο πράμα που σ' άρπαζε, με την αταίριαστη, ασουλούπωτη δύναμή του, τον έπιασε κι ένας βήχας, όπως άμα καταπίνεις στραβά, κι άρχισε να βήχει και ν' αναταράζονται οι πλάτες, κι οι κοιλίες του και να μη σώνεται ο βήχας του. Για να συνεφέρει σήκωσε το κεφάλι, τα μάτια του, τα δάκρυα, τα μάγουλά του...

— Ανάθεμα στους δουλειές, νερά, φουρνέλα, ο ένας κι ο άλλος, όλοι Χατζή εφώναζαν και Χατζή πάγαινε, μα μόνο σπίτι του, Κοκκινιά, στο σπίτι του δεν πάγαινε παρά Σάββατον και το γυναίκαν ήταν έγκυο κι επειδή η φτώχειαν, και δεν μπορούμεν, γυναίκα εγύρεψε μαμήν, βότανα έκαμαν, δια φτώχειαν γιατρόν δεν έχομεν, και χτες παγαίνω Κοκκινιάν και γυναίκαν, μου λένε, γυναίκαν απόθανε... Γυναίκαν μου, απόθανε, μου λεν και βλέπω, σπίτι μπαίνω, κάμαρα μπαίνω και βλέπω, αφεντικό, γυναίκαν...

Και σταμάτησε, ανέβασε μ' ένα μωρουδιακό κίνημα τα χέρια του στα μάτια, ένα κίνημα που να μην καταλαβαίνεις αν είναι πείσμα ή απελπισιά.

— Κάθισε, Χατζή, να πιεις έναν καφέ. Μην κάνεις έτσι, άνθρωποι είμαστε όλοι μας κι ο θάνατος... Τα ξέρεις, σήμερα είναι για το δικό σου σπίτι, αύριο για το δικό μου, το ίδιο έρχεται και ξολοθρεύει. Να πιεις έναν καφέ, να πιούμε μαζί.

Πήγε ο Γιόχαν, έσκυψε κατά τη μεριά της κουζίνας. Ήτανε συγκινημένος. Κι όχι ψεύτικα. Ωστόσο, η ευχαρίστησή του που συγκινιόταν έτσι για τον πόνο του Χατζή, ήτανε χιλιάδες φορές μεγαλύτερη από την συγκίνηση και τη συμπόνια του. Και θα 'ταν πολύ μεγαλύτερη ακόμη η ευχαρίστησή του, αν κατόρθωνε και να δακρύσει... Δεν το κατόρθωνε όμως. Ακούοντας το Χατζή, αυτήν την ιδιαίτερη σημερινή φωνή του, την κομματιαστή του και την πόντια προφορά την έκανε πίκρα και παράπονο αβάσταχτο, ακούοντάς τον ένα δυο στιγμές πίστεψε πως θα κατόρθωνε να δακρύσει κι ο ίδιος. Δεν το πέτυχε... Ήρθανε οι καφέδες, κι ακόμη δεν το πετύχαινε. Τότες, με την ανημποριά

του αυτήν, ξάναψε μονομιάς κι η κριτική του σκέψη, πρόσεξε πως αγωνίζονταν να κλάψει, και πως η προσπάθειά του αυτή ήταν ένα κωμικό κι απρεπέστατο πράγμα. Σ' αυτόν τον κατήφορο (όπως του συνέβηκε πολλές φορές σ' άλλη περίπτωση) ήταν άξιος να τότε βρει το Χατζή ανυπόφορο. Και θα τον έβρισκε σίγουρα ανυπόφορο, αν δεν τύχαινε να προσέξει τα χείλια του, τον τρόπο που ρουφούσε τον καφέ, τα χείλια που ηδονίζονταν και που ωστόσο τρέμαν ολόθλιβα. Κοίταξε καλύτερα τότες το μούτρο, ολόκληρο το μούτρο του φουκαριάρη και συντριμμένου ανθρώπου, πόπινε τον καφέ αναρουφώντας τα δάκρυα, κοίταξε τη σπασμωδική τυραννισμένη χερούκλα του... Και πάλι το κατασκότεινο μούτρο. Γύρευε να βρει και δεν το χόρταινε. Τα χείλια, η μασέλα, τα [φρυμένα*](#) ληστρικά μάγουλα, την όψη της απελπισιάς που δε θέλει πια να ξέρει τίποτες έξω από την ατέλειωτη μαυρίλα. Ο Γιόχαν κοίταζε, γύρευε. Αυτό το μούτρο....

Για να βρει κάτι άλλο και να ξεχαστεί κάπως (επειδή η προσπάθεια που είπαμε τον κούραζε, και δεν ήθελε να κουράζεται, του το είχαν απαγορέψει οι γιατροί στην Ευρώπη, να κουράζεται έτσι δωρεάν), γύρισε τη ματιά προς τον Υμηττό. Κατόπι προς την παραλία. Μια ακατάλυτη καλοσύνη Αττικής, με τους θεόξερους πρασινορόδινους βράχους, μια ομορφιά αναρροούσε κι ένα καταπέλαγο δασκάλεμα καλοσύνης... Και ταπεινότητας του ανθρώπου. Από την κάθε πέτρα, από την ανασεμιά της ξεραϊλας, κι από την πανέρημη γιδοτοπιά, σαν όπως ο [κορνιάρχος*](#) άμα φυσά [λιοβόρι*](#), το ίδιο έτσι ανάβαν και ροβόλαγαν τα μεράκια της αρετής σου. Έχει στην Ελλάδα κάτι παρόμοιες [ανεμικές*](#)...

Γύρισε ο Γιόχαν και ξανακοίταξε το Χατζή. Τη μασέλα, τα μάτια που τ' αποχτήνωνε ο πόνος, εκείνο το πικρότατο στόμα. Κοίταζε χωρίς καθόλου να μιλάει και ξεσκιότανε για να θυμηθεί.

Τότες ο Χατζής, που ακόμη και μέσα στη θολούρα της απελπισιάς του δεν μπορούσε να στέκει χωρίς κουβέντα, σηκώθηκε. Κάτι μουρμούρισε, άνοιξε την πόρτα και πήρε όξω το δρόμο κατά την ανηφοριά του Σοφιανού.

Ο Γιόχαν προχώρησε από πίσω. Από την άλλη μεριά της βεράντας τον παρακολουθούσε. Τώρα που δεν τον είχε το Χατζή αντίκρου του, τον καταλάβαινε, θαρρείς, και τον έβλεπε καλύτερα, τη μασέλα, τα μάτια, τη θυμωμένη χοντρή μύτη, το πρόσωπο της φτώχειας και της αγανάχτησης... Και ξαφνικά χαμογέλασε ο Γιόχαν, έγινε μέσα στο νου του σαν ένα φως, όπως αυτό που γίνεται απότομα στο διάλειμμα του

κινηματογράφου, άμα σβήσουν τα ραβαΐσια* της οθόνης. Και θέλησε ο Γιόχαν εκεί όπου βρισκότανε να σταθεί και να φωνάξει: «Εύρηκα! Το μούτρο του Χατζή, είναι το ίδιο τραγικό όπως το μούτρο του Ουάλας Μπέρι! Ούτ' αδέρφια. Θυμήθηκα. Εύρηκα!» κι ήταν καταχαρούμενος που θυμήθηκε, που συνέδεσε τις ομοιότητες. Δεν του καίουνταν πια καρφί για τίποτις άλλο. Μόνο η χαρά του, η δύναμη της μνήμης του (όξω από τα ξανθά μαλλιά του, που ήταν η μεγάλη περηφάνια του, που τον εφτιάνανε σα Γερμανό τόσο, ώστε έσωσαν —από τα παιδιάτικα του ακόμη χρόνια— να τον μετατρέψουν από Γιαννάκη σε Γιόχαν, είχε ο Γιόχαν και το καμάρι πως η μνήμη του δούλευε ρολόι κι έφτανε τους μεγάλους, εσωτερους κόσμους του...) τώρα τον πλημμύριζε και ξεχνούσε το Χατζή, εκείνη την πίκρα κι εκείνη την απελπισία. Τώρα ο Ουάλας Μπέρι, που ήταν ο αγαπημένος του ηθοποιός του κινηματογράφου, ένας από τους πιο κοσμοζάκουστους αυτήν την εποχήν, από τους αλτίσιμους αμερικάνους, και πάντα σε ρόλους λαϊκών τύπων. «Οι λαϊκοί, αχ, οι λαϊκοί τύποι εκφράζουνε μια τραγωδία, που είν' από την ίδια ουσία της ζωής μας». Ήξερε να τα χαίρεται τα κάτι τέτοια ο Γιόχαν. Τόνε συγκινούσανε βαθύτατα, γιατί ήταν φίνος διαβασμένος άνθρωπος που είχε πολύ ταξιδέψει και που είχε καταλάβει πράματα πλήθος από τα σημερινά.

Κάθισε, ξεκουράστηκε. Αυτή η συγκίνηση των «μεγάλων εσωτερων κόσμων του» τον εξαντλούσε. Μα ήταν κι ευχάριστη. Ξεκουραζόταν και χαμογέλασε: «Χρειάζεται ο λαός, αυτή η τραγωδία του, αν η φτώχεια, αν η τόση εγκατάλειψη, η τόση ορφάνια, αν όλα αυτά απουσίαζαν, πολλές συγκινήσεις θα μας έλειπαν. Χρειάζεται για να πλουτίσουμε τον εσωτερικό μας κόσμο. Ακόμη και για να δοκιμάσουμε τη μνήμη μας... Είναι ωραίος ο λαός! Έχει κι αυτός τα δράματά του, τις ευγένειές του. Είναι ωραίος ο λαός και πρέπει να το λέμε. Να μην είμαστε άδικοι. Είναι ωραίος!»

Τανύστηκε ο Γιόχαν, ανέπνεψε. Αυτός ο ήλιος ο χαρωπός που βγαίνει πίσω από τον Υμηττό... Είμαστε λαμπρότατα, με τόσους Υμηττούς.

Και κατόπι τα μάζεψε τα χέρια, έσκυψε, και χύθηκε στις σκάλες όπως κάνουν τα παιδιά (καθώς ήταν περήφανος για τα μαλλιά του, καμάρωνε και γι' αυτήν την πλήθια παιδικότητα που επιζούσε ακόμη μέσα του), ύστερις από την τόση «κατανόηση του ανθρώπου», ύστερις από τόσους «κόσμους εσωτερους», ύστερις από τόση μόρφωση και τόσες γλώσσες ξένες, φωνάζοντας, τρέχοντας και φωνάζοντας:

— Εύρηκα! Εύρηκα!

Φωνάζοντας για να ξυπνήσει στα ξαφνικά έτσι τη γυναίκα του που, άμα τα 'χε κλειστά τα μάτια της και τ' άνοιγε, ήταν ένα περίφημο πράμα η γυναίκα του.

— Εύρηκα! Εύρηκα!

Κι η γυναίκα του αγαπούσε, μια ή δυο φορές το χρόνο, να την ξυπνούν έτσι στα ξαφνικά. Αγαπούσε και τα γερμανικά μαλλιά του, τις ξένες γλώσσες του, τους λυρικούς κόσμους του, και πάνω απ' όλα τη μνήμη του, άμα γινότανε λαμπερή όπως λόγου χάρη τώρα. Και τον κινηματογράφο. Τους ηθοποιούς. Ήτανε γυναίκα πολύ αισθαντικιά που άμα ξυπνούσε έτσι στ' άξαφνα, καταλάβαινε πολλές μεγάλες φινέτσες και του έκανε ένα χαμόγελο μια στάλα, μια γλυκύτατη στάλα μεθυσμένου χαμόγελου που δεν καταλαβαίνει τίποτις.